

Fotografie portret: Noud te Riele

Jord Neuteboom

‘We moeten terug naar de gehele mens’

Hij is een visionaire duizendpoot, wil mensen en generaties verbinden. En hij zet zich in voor de kwaliteit van langdurende zorg. Als het aan onderzoeker Jord Neuteboom ligt, wordt de arts een adviseur en raakt het werk van de specialist meer sociaal ingebed. ‘Onze gezondheid is nu nog het afvalputje van de samenleving.’

Jord Neuteboom (1960) houdt van verandering en beweging, maar ook van verbinden. De gedreven onderzoeker en adviseur ziet zichzelf als onderdeel in vele processen. ‘Mijn grootste drijfveer is mensen te helpen zorgzaam te zijn naar zichzelf, elkaar en onze omgeving.’

Een veelzijdig mens: niet alleen onderzoeker, ook schrijver van kinderboeken. Jord houdt zich al zeventien jaar bezig met duurzame ontwikkeling. Hiermee bedoelt hij: een ontwikkeling die in de behoeften van de huidige generatie voorziet, zonder het vermogen aan te tasten om te voorzien in de behoeftes van toekomstige generaties.

Afvalputje

Jord neemt ook graag een kijkje buiten de grenzen. Na de wende werkte hij gedurende tien jaar in de twaalf landen in Oost-Europa als energie- en duurzaamheidsadviseur. ‘De situatie daar was destijds enorm interessant vanuit het oogpunt van verandering. De mensen kwamen in beweging na het imploderen van het vastgelopen communistische systeem.’

Terug in Nederland is er veel werk aan de winkel. Want, zegt Jord, ‘op dit moment is onze gezondheid nog het afvalputje van onze samenleving. Allerlei problemen in andere levensdomeinen als leefbaarheid in wijken, wonen, levensstijl, werk en mobiliteit, vertalen zich uiteindelijk ook in gezondheidsproblemen.’

Dat kan en moet anders, vindt hij. ‘Zorg voor gezondheid moet een veel prominentere plaats gaan krijgen in die andere levensdomeinen. En we moeten weer oog krijgen voor de menselijke kwetsbaarheid, vooral in de langdurende zorg. We zijn bovendien ver af geraakt van onze innerlijke dokter. Ziekte zou een reden tot zelfonderzoek moeten zijn. Maar wat gebeurt er? We nemen daar de tijd, rust en ruimte niet voor. We zijn een Homo Economicus geworden, terwijl we veel meer zijn dan dat. We moeten terug naar de gehele mens, en weer meer verantwoordelijkheid nemen voor onze eigen gezondheid.’

Transitieprogramma langdurige zorg

Vanuit DRIFT is Jord bezig met een groot transitieprogramma voor de langdurende zorg (*Care*), de gehandicaptenzorg, ouderenzorg en de geestelijke gezondheidszorg. Jord en zijn collega’s richten zich daarbij op drie hoofdonderdelen. Eén: pilots (vernieuwingsprojecten) bij instellingen ‘die de *wills* en *skills* hebben voor radicale vernieuwing,’ zegt Jord. ‘We gaan hen daarbij helpen en brengen hen in contact met andere mogelijke vernieuwers.’

Twee: ‘Er is een Transitiearena, lees: denktank, opgezet met friskijkers.’ Drie: ‘We zetten een cultuur- en communicatieprogramma op.’

Jord: ‘We willen terug naar de kern: wat heeft de patiënt nodig? Wat moet de zorg dus kunnen? De mens staat hierbij centraal. We willen bijvoorbeeld lotgenoten met elkaar in contact brengen. Met een kring op afstand die uit zorgverleners bestaat.’ Hij denkt bijvoorbeeld aan ex-junks. ‘Daarbij zijn al verbluffende resultaten geboekt,’ besluit Jord.

Leren omgaan met diversiteit

Het is voor iedereen lastig om de snel veranderende tijden bij te benen, zegt Jord. ‘Onze samenleving is complexer geworden en drukker. In 1900 waren er in ons land vijf miljoen mensen. In 1950 was dit aantal al verdubbeld, in 2000 verdrievoudigd. In 1900 waren er twee miljoen werkende inwoners, in 1950 vier miljoen en in 2000 zeven-en-een-half miljoen.’

De grootste gift van deze tijd is dat we gemiddeld langer en met een betere gezondheid leven, vervolgt hij. ‘Maar dat betekent ook dat we moeten leren omgaan met de kwalen en beperkingen die onvermijdelijk bij het ouder worden horen. Iedereen is op de een of andere manier wel gehandicapt in deze samenleving. De vraag is, hoe ga je daarmee om?’ Het zit in ons cultuurpatroon om alle problemen op te knippen in stukjes, in plaats van ze als een eenheid te zien, zegt Jord. Een eenheid, want zowat alles hangt met je gezondheid samen: je manier van leven, eetpatroon, tijdsindeling en hoe je met mensen en je werk omgaat. Maar we hakken de eenheid in stukjes. ‘En vervolgens proberen we die deelproblemen op te lossen. Tegelijkertijd zijn we bang voor de grote diversiteit in het leven, voor de confrontatie met de onbekende ander. Die blootstelling aan anderen roept vragen op bij mensen, die moeilijk direct beantwoord kunnen worden. Ze stellen je eigen zekerheden ter discussie. Maar het durven toelaten van die vragen werkt ongelooflijk vitaliserend. Daar krijg je nieuwe energie van. Een mooie houding voor het contact met een ander vind ik: zoek de overeenkomsten en waardeer de verschillen.’

Veel mensen hebben het idee dat de eigentijdse samenleving superefficiënt functioneert, meent Jord. ‘Vaak denken we: succes is een keuze en als je geen succes hebt, ben je een loser. Daarbij verdringen we de dingen die echt belangrijk zijn: waar gaat het uiteindelijk om in de samenleving, in ons leven? We moeten niet zoeken naar quasi-houvast voor onszelf of onze groep, maar leren omgaan met een grote diversiteit. Daar moeten we niet bang voor zijn. Diversiteit is immers eigen aan leven.’

Echt contact tussen de generaties

Jord is medeoprichter van Viatore, een stichting die aan maatschappelijke tekorten werkt en die mensen in beweging wil brengen. In Viatore maakt Jord zich onder andere sterk voor ‘verrijkt doorwerken’: mensen op leeftijd kunnen veel betekenen in het arbeidsproces. Zij brengen ervaring in en rust. En dan het verbinden van generaties, daar loopt Jord echt warm voor. ‘Op de site van Viatore hebben we het als volgt omschreven: we leven met zijn allen in het nu; jong en oud,’ steekt hij van wal. ‘Alle generaties hebben verschillende ervaringen, kennis, belevenissen en gevoelens uit verschillende tijdsperi-

odes. De samenleving bestaat uit het samen leven van generaties in het nu.’ Het contact en de uitwisseling tussen generaties is echter minder vanzelfsprekend geworden, meent Jord. ‘Viatore heeft de opvatting dat écht contact tussen generaties, de mens zal verrijken. Mijn ervaring in de ouderensector gebruik ik om generaties te verbinden. Hoe kunnen jongeren en ouderen elkaar helpen? Ik ben op zoek naar communicatie over en weer tussen de generaties. Dat is een bron van inspiratie voor jong en oud. En het helpt ook de samenleving. Waarom? Als je de levenservaringen verbindt aan de levensvragen, krijg je inzicht en inspiratie op tal van maatschappelijke terreinen: de zorg voor elkaar, educatie en opvoeding, veiligheid, sociale cohesie en noem maar op.’

Transities

Jord werkt bij het onderzoeksinstituut DRIFT (*Dutch Research Institute for Transitions*, verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam). ‘Bij DRIFT houden we ons bezig met transities. Dit zijn fundamentele omslagen in het denken en handelen op systeemniveau om tot een duurzamer systeem te komen.’

Jord is vooral bezig met fundamentele veranderingen in de (langdurende) zorg. ‘Dat doen we op een integrale manier.’ Oftewel: thema’s worden van veel verschillende kanten benaderd. Het boek van Anselm Grün, ‘Spiritualiteit van het gezonde leven’, inspireert hem hierbij.

Over zijn baan bij DRIFT: ‘Dit researchinstituut geeft me een theoretische onderbouwing en ondersteuning bij mijn veranderkundige werk. En het helpt om voortdurend te reflecteren op ons werk. Dat doen we daar met leuke, slimme, creatieve mensen.’

Hoe kun je als transitieonderzoeker bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit in de zorg? Jord: ‘De zorg is enorm in beweging. Vooral in de langdurende zorg (de *care*) heerst een breed gedragen overtuiging dat het anders moet. Ik ben nu drie jaar bezig met het helpen verbeteren van de kwaliteit van die zorg.’ Dat doet hij op allerlei manieren. Zo maakt hij samen met collega’s analyses van het huidige systeem en bestudeert de hardnekkige problemen en zwakke punten. Hij is op zoek naar voorlopers: instellingen die het graag anders willen doen. ‘Kennis is erg belangrijk om bij die instellingen binnen te komen,’ zegt hij. ‘Daar is achting voor.’ Het valt hem op dat de zorg vooral is gericht op genezing van ziekte, de zogenoemde ‘behandelingsimperatief’ uit de *cure*. De koning (arts) rukt uit en gaat genezen. Jord: ‘De arts die uitstraalt dat hij genezing en beterschap verkoopt en die het gevoel heeft te falen als dat onverhoopt niet lukt.’

Volgens Jord zijn artsen momenteel de hoofdpersonen in de zorg. Zij bepalen hoe en wat er gebeurt. Dat gaat volgens een vast patroon: de patiënt komt met een klacht; de arts stelt de diagnose en bepaalt de behandeling. ‘Maar die behandeling richt zich vaak op de klacht en symptomen,’ zegt hij. ‘En niet op de mens als geheel, een uniek individu, met een unieke constellatie, levensloop en sociale omgeving.’

Het werk van specialisten inbedden

Artsen zijn als beroepsgroep hecht georganiseerd, vervolgt Jord. ‘Het medisch onderwijs, het onderzoek en de tuchtcommissie bestaan voornamelijk uit artsen. De medische beroepsgroep is daarmee een sterk gesloten systeem. De onevenwichtigheid op arts - patiëntniveau zie je dus ook terug op systeemniveau.’

Maar ook de patiënt gaat hierbij niet vrijuit: ‘De samenleving medicaliseert. De opvatting dat elke ziekte te genezen moet zijn, overheerst. De patiënt eist ook bijna van de medici dat hij weer beter wordt. Hierin vinden arts en patiënt elkaar en zo houden ze elkaar gevangen in een gedeelde illusie.’

Natuurlijk heeft het zorgsysteem ook sterke kanten, vindt Jord. ‘Er is veel kennis en kunde om allerlei kwalen te genezen. En de patiënt bepaalt uiteindelijk zelf of en wanneer hij een klacht wil laten behandelen.’ Toch lijkt het nodig om het werk van specialisten meer te gaan inbedden. ‘De patiënt is een nummer geworden, een geval, in plaats van een uniek individu. Er valt nog veel gezondheidswinst te behalen als specialisten onderling beter gaan samenwerken, als ze meer aandacht besteden aan communicatie met de patiënten en als ze hun zorgkennis preventief inzetten in andere maatschappelijke sectoren.’

Ook kunnen specialisten nog meer gebruik maken van de kennis die verpleegkundigen hebben en patiënten helpen door ze te ‘empoweren’, weerbaar te maken. Een mooi voorbeeld daarvan zijn de Cd’s (‘Gezonde verbeelding’) van het Van Praaginstituut. Die Cd’s leggen uit wat een patiënt te wachten staat bij een operatie, zodat die zich daarop mentaal en emotioneel kan voorbereiden.

Er is een omslag nodig, vindt Jord. Voorkómen is beter. Als het aan hem ligt worden artsen adviseurs ‘die mensen begeleiden om gezond te blijven,’ zegt hij enthousiast. ‘En het werk van specialisten gaan we beter sociaal inbedden. Deze omslag proberen we te stimuleren bij DRIFT.’